

A. ROMIJN

Deetje helpt Moeder

N. V. W. D. MEINEMA · DELFT

DEETJE HELPT MOEDER

DOOR

A. ROMIJN

GEÏLLUSTREERD DOOR MENNO

Vierde druk

NAAMLOZE VENNOOTSCHAP W. D. MEINEMA — DELFT

Wie riep hem daar? Toen zag hij de agent en (Zie blz. 11)

TOELICHTING

Dit wordt een verhaal uit de hongerwinter!

Misschien zijn er wel kinderen, die niet eens weten, wat dat is: de hongerwinter. Ze waren nog te klein, of ze hebben nooit honger gehad

Toch, in het laatste jaar van de oorlog, toen de bevrijding maar uitbleef, zijn er in de grote steden heel, heel veel kinderen geweest, die honger hebben gehad, niet maar zo'n beetje trek, maar honger. Er zijn kinderen van de honger gestorven zelfs.

Als je nooit die erge honger gekend hebt, is dat gelukkig. En dan wil je misschien dit verhaal wel lezen om er wat meer van te horen.

Als je die erge honger wel hebt meegemaakt, is het misschien goed, als je nu met een zucht van genoeg over je goed gevulde buikje wrijvend, er nog eens aan terug te denken.

We vergeten zo vlug, zo heel vlug. We vergeten al het erge van de honger.

Dat is goed! We zullen moeten leren vergeten het kwaad, dat de vijand ons wilde doen. We moeten dat vergeten en — vergeven.

Maar weet je, wat we ook zo snel vergeten? Nee? Nu, dit: dat toen de Here God het grote wonder deed en ons vrij maakte uit de onderdrukking en ons op het laatste nippertje nog redde van de hongersnood.

En nooit, nooit mogen we vergeten al die kleine dingen, die soms hongerige mensen weer aan een paar dagen voedsel hielpen. Daar toonde de Here ook Zijn liefde in.

En om jullie te helpen, dit niet te vergeten, schreef ik dit verhaal voor jullie op. Alles wat je gaat lezen is echt gebeurd, in de hongerwinter. Toen was de nood hoog, heel hoog gestegen, maar veel mensen en ook veel kinderen, hebben toen gemerkt:

*Groter dan de Helper
Is de nood toch niet*

Ja, kijk, daar lag nog een takje. Als de kippen was Deetje er bij om het op te rapen. Een ander zou hem voor kunnen zijn. Dat mocht niet. Vlug ging het in het zakje bij het andere hout Wat zou moeder blij zijn, als hij thuis kwam met zo veel hout. Daar kon het kleine noodkacheltje misschien wel een hele dag van branden En ijverig zocht Deetje weer verder, deed hij zijn best om nóg meer houtjes te vinden. Dat was niet zo gemakkelijk, want iedereen zocht hout, iedereen raapte de kleinste takjes op. Grote mensen en kinderen. Niemand had immers kolen thuis. Hout was ook niet te koop. En toch moest iedereen eten koken, zonder gas of petroleum. Daarom zaagden grote mannen 's avonds als het donker was, op straat de bomen om; daarom sprokelden kleine jongens de takjes, die de mannen achter lieten, en de spaanders, die na het hakken bleven liggen. Want het noodkacheltje moest branden, al was er nog zo'n klein beetje eten te koken. Met een klein beetje eten ging de *ergste* honger weg. En honger had Deetje haast altijd.

„Toe joh, loop eens door!”

Daar kreeg hij een duw in zijn rug! En een harde ook! Zo raak zelfs, dat hij viel, met zijn neus op de straat. Wat deed dát zeer! De tranen sprongen Deetje in de ogen. Van pijn, maar nog meer van boosheid en spijt. Daar lag voor hem op de straat zo maar een dikke tak. En net toen hij zich bukken wilde om die tak op te rapen, kwam er een grote jongen aan, die hem een duw gaf. Dat was gemeen, maar nog niet het ergste. De jongen pakte de tak en liep fluitend weg.

Deetje stond hem na te kijken en veegde de tranen

met zijn handen uit zijn ogen. Hij dacht er niet bij, dat zijn handen helemaal niet schoon meer waren, nu hij al een paar uur houtjes liep te zoeken. Ze waren zelfs erg vuil, zo vuil, dat er nu een paar vieze strepen over zijn gezicht liepen, over allebei zijn wangen. Daar liep nu die vreemde, grote jongen met *zijn* tak. De tak, die hij zo graag voor moeder mee naar huis zou hebben genomen. Hè, wat zou het heerlijk zijn, als dat heel kleine noodkachelkje lekker rode wangetjes zou krijgen, wat zou moeder blij kijken! Misschien zou ze wel lachen. Want sinds vader weg was, lachte moeder haast nooit meer. Wel knuffelde ze hem veel meer dan vroeger en zei dan haast altijd hetzelfde:

„Je vader hebben ze me afgenomen, maar jou zullen ze me nooit afnemen!”

Deetje wist, wat dat betekende. Op een avond, juist toen vader bezig was van een oude klomp een sloopje voor hem te maken, een paar maanden geleden, waren er mannen in huis gekomen, vijanden. Soldaten waren er ook bij geweest. Ze kwamen om vader te halen. Wat was dat erg geweest! Deetje had vader vast gegrepen en hij wilde niet loslaten. Die boze mannen *mochten* zijn vaders niet meenemen. Maar een van de soldaten had Deetje geslagen, heel hard. En hij had wel los *moeten* laten. Vader werd gepakt en in een hoek stond Deetje te huilen. Er was een andere soldaat naar hem toe gekomen. Hij had wat gezegd, in een taal, die Deetje niet verstond. De soldaat had hem over zijn krullebol gestreken, hem zacht in zijn wang geknepen Maar vader was toch meegenomen. En daarna had moeder haast niet meer gelachen.

Maar *nu* zou moeder *wel* lachen, als hij thuis kwam met zijn zakje. Jammer, jammer van die dikke tak. Als hij die nu ook nog had Toch was hij eigenlijk wel blij. Hij had al veel, vond hij. Maar ja, daarvoor had hij ook de hele morgen lopen zoeken, heel ijverig, van de

Ze kwamen om vader te halen.

ene straat naar de andere. Er was zelfs een oud vrouwtje gekomen, die hem een paar heel mooie takken gegeven had.

„Hier schaap!” zei ze.

Dat vond Deetje een raar woord. Was hij nou een schaap? Hij was een jongen, die hout zocht. Vroeger zeiden ze altijd ‚Dikke Deetje’ tegen hem, maar — dik was hij helemaal niet meer. Moeder had ook maar zo weinig eten voor hem. Geen lekkere, dikke boterhammen, geen appels, geen wortels. Nu en dan kreeg hij een dikke schijf suikerbiet. Dat was alles. Maar zo’n plak suikerbiet was wél lekker. Lekker zoet! Nooit zei moeder:

„Deetje, heb je geen trek in een lekker stuk koek?”

Er was een tijd geweest, dat moeder nog wel eens koek had. Toen was het ook oorlog, maar niet zo als nu. Nu hadden alle mensen honger. Nu hadden alle mensen het koud. En niemand had veel te eten. En niemand had kolen om de kachel eens lekker te laten snorren.

Zelfs kon niemand als het donker begon te worden een lichtje maken. Dat kwam allemaal door de oorlog.

Dat er geen licht in huis was, vond Deetje niet het ergste. Bang was hij niet in het donker. Hij ging heel vroeg naar bed en moeder ging bijna altijd gelijk met hem. En hij mocht, al zo lang als vader weg was, heerlijk bij moeder in het grote bed slapen. Dan lagen ze samen nog wat te praten, moeder en hij en elke avond zei moeder tegen hem:

„En Deetje, waar moet jij nu nog voor bidden?”

Dan vouwde Deetje zijn handen en zei heel eerbiedig:

„Lieve Vader in de hemel, wilt U alstublieft geven, dat vadersje weer bij ons terug kan komen? En wilt U geven, dat moeder en ik niet zo'n honger hebben? Om Jezus' wil. Amen!”

Dat slapen bij moeder, ja, dat was het fijnste, dat hij zich denken kon. Het zou nog fijner zijn geweest, als hij niet zo vaak honger had. Het gebeurde vaak genoeg, dat hij droomde van lekkere boterhammen en dan wakker werd van de trek. O, als er dan een boterhammetje was geweest, zo maar een droog stuk brood, met niets er op! Wat zou hij gesmuld hebben! Maar — *er was* nooit een boterhammetje 's nachts. En al droomde je nog zo lekker van dikke plakken koek, die je in je hand nam, het gaf niets. Als hij zo'n mooie droom aan moeder vertelde, leek het altijd net, of ze zou gaan lachen, maar ze begon haast direct te huilen. En Deetje vertelde zijn droom toch heus niet om moeder aan het huilen te maken.

Ja, „Dikke Deetje” hadden ze hem in de buurt genoemd. Dat „Dikke” konden ze gerust weg laten. Dat was hij helemaal niet meer. Moeder pakte hem soms bij zijn armen en begon dan ook al weer te huilen, als ze zei:

„Als het nog lang moet duren, blijft er van jou helemaal niets meer over!”

Deetje merkte, dat hij best twee dingen tegelijk kon doen: zo'n beetje met zichzelf lopen te praten over allerlei dingetjes *en* hout zoeken. Ja, dat hout was nat en het rookte verschrikkelijk in het kacheltje, dat toch al zo vaak uitging, zo vaak, dat moeder soms geen eens een lucifer meer had om het nog eens te proberen.

Kijk, daar liep Joop van de burenen. Die kreeg *wel* boterhammen van zijn moeder Maar Joops vader was ook niet meegenomen door de vijand en moeder zei wel eens, dat ze bij Joop 'zwart' deden. Wat zwart betekende, wist Deetje niet precies, maar wel voelde hij, dat het iets was, dat niet mocht.

„Bah!” zei hij, „zo'n zwarte boterham, ik zou hem niet eens lusten!”

Hij was weer in een nieuw plantsoen gekomen. Ha, hier was het goed zoeken. Hij kon beter zeggen: oprapen. Want die domme, grote mensen Hier hadden gisteravond grote mannen een boom omgehakt. En ze hadden zo maar alle spaanders laten liggen. Juist de spaanders, die moeder zo goed kon gebruiken om het noodkacheltje aan te maken. Deetje greep ze, met handen vol, die mooie, witte stukjes hout. Zijn zakje raakte helemaal vol. Zo ijverig was hij aan het zoeken, dat hij niet eens de agent zag. De agent stond al een poosje te kijken naar dat jongetje, dat zo ijverig aan het zoeken was. Hij lachte een beetje, helemaal niet boos. Hij vond dat joch wel een dapper baasje. Maar — hij was agent en daarom moest hij Deetje wel verbieden in het plantsoen te lopen. Hij riep:

„Hé daar, jochie!”

Deetje keek even op. Wie riep hem daar? Toen zag hij de agent en — hij rende weg, zo hard hij kon. O, wat schrok hij daar! Pas toen hij de hoek van de straat om was, durfde hij stil te staan. Gauw kroop hij in een portiek. Als de agent hem achterna zou komen, kon hij

hem niet vinden Maar de agent kwam hem niet achterna. Die schudde zijn hoofd over zo'n domme jongen en liep door, met zijn handen op zijn rug.

Deetje was erg geschrokken van de agent, maar hij schrok nog meer, toen hij bedacht, dat zijn zakje hout nog in het plantsoen stond. O, als dat weg was! Hij kwam uit het portiek en liep terug naar het plein. Voorzichtig gluurde hij om een hoek. Even goed kijken! Was er nog een agent? Nee — gelukkig! Op een holletje ging hij het plantsoen weer in. Daar was z'n zakje nog. Wat fijn! Hij pakte het op, alsof hij iets weg nam, dat niet mocht. Net zo snel als hij gekomen was, holde hij weer terug. Brrr! Stel je eens voor, dat die agent hem gepakt had. Dan was hij misschien wel meegenomen.

Dan had moeder helemaal niets meer over.

Gelukkig, moeder had hem nog *wel!* Met een zak met houtjes voor de kachel. Wat voelde hij zich van binnen blij! Hij voelde niet eens, dat de koude wind door zijn dunne bloesje drong. Hij voelde zijn handen niet eens. En die moesten wel koud zijn. Ze zagen helemaal blauw. Hij merkte niet eens, dat hij natte voeten had gekregen op zijn houten kleppers. Hij was van binnen helemaal warm, omdat hij wist, dat moeder blij zou zijn. Hij had immers hout, een heleboel hout

2

De grote verrassing

Moeder *was* blij. Veel meer dan Deetje gedacht had. Ze was nog niet eens het blijste met het hout. Veel heerlijker vond moeder, dat Deetje terug was.

„Jonkie, ik was zo erg ongerust: je bent zo vreselijk lang weggebleven. Weet je wel, hóé lang?”

Deetje dacht, dat hij juist *niet* lang weggebleven was. Maar toen moeder hem vertelde, dat het langer was dan

de tijd, die hij anders op school zat, keek hij verwonderd.

„En wat ben je vuil, m'n jongen! En nat! Heb je gehuild? . . . Ik ben verschrikkelijk blij, dat je moeder zo fijn hebt willen helpen, maar Deetje, ik heb niet eens zeep om je bloesje weer te wassen . . .”

Deetje keek een beetje bedrukt. Ja, daar had hij helemaal niet eens om gedacht, dat een bloes vuil werd met hout rapen.

„En nu heb ik wat voor *jou* ook!” zei moeder, „jij wilde voor mij een feest maken. Ik ga het voor jou doen, want ik heb iets heel bijzonders. Wat denk jij nu wel, dat ik heb?”

Raden! Moeilijk was dat! Het zou wel iets van eten zijn. Daar dacht hij het eerste aan, maar — hij wilde er liever niet over spreken. Gelukkig hoefde hij niet lang te denken, want moeder deed de kast open en kwam terug met een bordje. Op dat bordje lagen — drie lekkere, dikke boterhammen, net zo mooi als Joop ze altijd had. In moeders ogen waren sterretjes van blijdschap toen zij het bordje voor Deetje neer zette.

Het was haast *te* mooi: drie boterhammen, zo dik en groot. Deetje kreeg er haast een onrustig gevoel van.

„Toch niet zwart, moeder?” vroeg hij nadenkend.

En kijk, nu moest moeder lachen, *zo*, als ze in al de tijd, dat vader weg was, niet gelachen had. Deetje kreeg een kleur. Hij had zeker iets geeks gezegd. Nee, dat had hij niet willen doen. Hij begon mee te lachen, zo hard hij maar kon. Maar de trek in die lekkere boterhammetjes won het al gauw, ook al was het zo maar brood, zonder iets er op. Hij wilde al in een er van bijten.

Moeder hield zijn hand tegen, toen die vlak bij zijn mond was.

„Deetje, je bent toch geen hondje?”

Dat was waar ook. Hij zou haast vergeten te bidden. Heel eerbiedig zei hij zijn gebedje en nu kon hij toch werkelijk beginnen.

„Weet je, wat nu het mooiste is, Deetje? Als we vanavond naar bed gaan, krijg je er nog een paar van me!”

Deetje kon wel zingen. Hij probeerde het ook. Met een volle mond. Maar dat vond moeder niet goed.

„Niet doen, Dee! Dat staat zo raar!”

Nu, dan maar niet. Veel tijd er voor had hij trouwens ook niet, want hij had het veel te druk met eten. Ineens hield hij op, keek verschrikt naar moeder.

Moeder zou toch *zelf* wel gegeten hebben? Of zou ze voor *hem* alleen een paar sneetjes brood gekregen hebben?

„Moeder, hebt U zelf óók brood?”

„Ja hoor, m'n jongen. Moeder heeft zelf ook een paar sneetjes gegeten. Ik had zo'n trek, dat ik niet eens kon wachten, tot jij thuis was. Ik heb een half brood gekregen!”

Een half brood gekrégen! Dat was wat! 's Zaterdags haalde moeder een brood bij de bakker. En met dat *ene* brood moesten ze de hele week doen. Meer kregen ze niet. Daarom had Deetje altijd honger. Want al deed moeder nog zo zuinig, Dinsdags was er geen kruimeltje brood meer in huis En nu, op Donderdag, kreeg moeder zo maar een half brood.

„Van de bakker?” vroeg hij.

„Nee, er is vanmorgen een meneer geweest. Die kwam een half brood brengen en nog wat!”

Nog wat? Deetje was verschrikkelijk benieuwd, wat dat kon zijn.

„Die meneer kwam ook een briefje van vader brengen. In dat briefje vroeg vader me, of ik jou eens heel erg wilde knuffelen.”

Vlug ging Deetje naar moeder om die knuffel al vast maar te halen.

„Waarom is vader zelf niet gekomen, als hij wel een briefje kon laten brengen?”

„Maar Deetje, dat weet je toch wel. Vader zit nog steeds in de gevangenis”

Ja, vader zat nog steeds in de gevangenis. En vader had nooit kwaad gedaan. Vader was door de vijanden gevangen genomen.

De kinderen in de buurt zeiden, dat vader een ‚illegale‘ was. Deetje wist niet, wat het was, een ‚illegale‘. Hij had het aan moeder gevraagd. Moeder had alleen maar gezegd:

„Ze weten er niets van, jonkie. Praat jij er maar nooit over!”

Dat had Deetje goed onthouden. Hij had er met niemand over gesproken. En juist zo heel veel mensen hadden het willen weten. De kruidenier en de juffrouw met het witte hondje en Smaalders, die je altijd van zijn stoep joeg, als je er wilde spelen . . . Nee hoor! Niemand zou hij het zeggen. Alleen bij opoe Tates had hij zich haast vergist. Dat kwam, omdat die altijd zo lief tegen hem was. Toen vader meegenomen was, had ze gezegd:

„Arme Deetje, als je je vader nog maar terug ziet . . .”

Daar bad Deetje elke dag voor, met moeder samen. Maar hij had zijn vader nog *niet* terug gezien. En kon vader *toch* zorgen voor brood en voor een briefje?

En toen vertelde moeder het hem, het geheim. Maar eerst moest hij beloven, dat hij er nooit met iemand over spreken zou. Niet met zijn vriendjes, zelfs niet met opoe Tates . . . Deetje beloofde het. Hij zou wel oppassen.

„Luister dan maar. In de gevangenis zat nog een andere meneer. Die hadden de vijanden ook gevangen genomen, ook weggehaald uit zijn huis, net als vader. En gister hadden ze hem losgelaten. Vader had hem een briefje meegegeven. En dat briefje was die meneer vanmorgen, toen Deetje aan het hout rapen was, komen brengen. Een briefje en brood . . .

„Komt dat brood ook van vader, moeder?”

Nee, hoe kon dat nou? In de gevangenis kreeg vader

zelf haast niet te eten. Dat brood had de meneer zelf meegebracht. Nu moest Deetje maar niet meer vragen, alleen maar blij zijn, dat het brood er was Toch wilde Deetje nog graag *een* ding vragen:

„Moeder, mag ik dat briefje van vader ook lezen?”

Moeder pakte het kleine papiertje onder de klok op de schoorsteen vandaan.

Het was geen mooie brief. Een raar stukje papier, met potlood beschreven. De regeltjes stonden zo dicht op elkaar, dat het haast niet te lezen was. Deetje gaf het op.

„Leest u het eens voor, moeder?”

Maar dat deed moeder liever niet. Wel vertelde ze hem alles, wat er in stond, ten minste bijna alles.

„Ik dacht, dat je het zelf wel lezen kon. Een jongen uit de tweede klas!”

„Als het gewoon geschreven was, kon ik het wel lezen. Maar dit is *zo* klein.”

Dat begreep moeder wel. En bovendien — er was al de hele winter geen school. Er waren geen kolen voor de kachels en in de kou konden de kinderen toch niets leren. Ze liepen allemaal langs de straat. Dat was erg genoeg. Op straat leerden ze alleen maar stoute dingen, vooral in een tijd van honger en kou. Ze leerden andere mensen plagen, ze leerden stelen en nog veel meer, maar ze leerden niet de dingen, die ze leren móésten. Dat kwam allemaal door de oorlog.

Onder het praten zat Deetje maar te eten. *Eén* boterham was al verdwenen. Toen begon hij aan de tweede, daarna aan de derde, de dikste van de drie. Die had hij voor het laatst bewaard. Maar ook deze ging veel te vlug naar binnen en daar zat hij nu voor een leeg bordje te kijken. Alleen — er lagen nog wat kruimeltjes op. „Kruimeltjes is ook brood!” Dat had moeder vroeger al vaak gezegd. En daarom peuzelde hij de kruimeltjes zo secuur op, dat er niets meer op zijn bordje te zien was.

Moeder kon het zo wel weer in de kast zetten. Maar dat deed ze toch niet.

„Gaat U nu het kacheltje aan maken, moeder?” vroeg hij.

„Nee jonkie, nu heb je lekker gegeten. Je bent een reuze lieve schat, dat je zoveel houtjes bij elkaar hebt gehaald, maar moeder moet ze bewaren tot morgen. Dan moet er water gekookt worden en — och, je weet het zelf wel!”

Ja, Deetje wist het best. Het noodkacheltje ging vandaag niet aan.

„Heb je het koud?” vroeg moeder.

„Nee moeder!”

Deetje jokte een beetje. Dat wist hij wel en daarom klonk het niet zo flink als anders. Hij kon, nu hij thuis zat, best voelen, dat hij de hele morgen in de kille motregen had gelopen. Het vroom wel niet, maar koud was het toch. Moeder zou het zeker ook koud hebben. En moeder klaagde nooit. Hij kon alleen maar zien, dat de rimpel boven haar ogen steeds dieper werd.

„Zo Deetje, nu nog danken!”

En Deetje dankte:

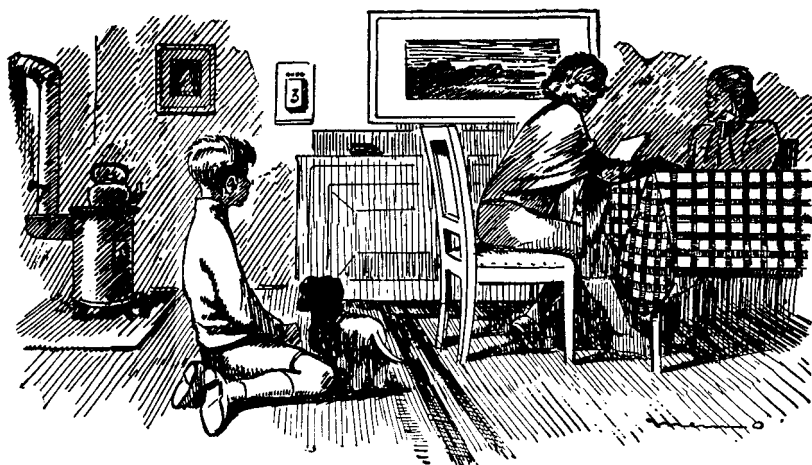
„Lieve Vader in de hemel, ik dank U voor deze boterhammen, die zo lekker smaakten. Wilt gij ook met vader zijn in die vreselijke gevangenis? Amen!”

Even later kwam buurvrouw binnen, een lange, magere vrouw, met een omslagdoek om. Ze huiverde.

„Jij hebt het hier ook al niet warm!” zei ze tegen moeder.

„Och!” antwoordde moeder, „ik heb er niet zo'n last van. Jij hebt nog een dikke omslagdoek om. Als jij nu nog klaagt . . .”

Buurvrouw ging aan de tafel zitten en begon te praten tegen moeder. Nu en dan antwoordde moeder, maar alles ging zo zacht, dat Deetje er niets van verstond.

Daardoor kon Deetje nu en dan een paar woorden verstaan.

Toen luisterde hij maar niet meer en ging op de grond zitten wat spelen met zijn beesten: een houten konijn en een oude lappen hond. Eigenlijk was hij er een beetje te groot voor en daarom speelde hij er alleen maar mee, wanneer hij wist, dat er geen andere kinderen in de buurt waren.

Het liefst speelde hij schooltje en dan was de hond altijd de domste van de kinderen.

Moeder en buurvrouw deden niet meer zo erg hun best om zacht te spreken, toen ze zagen, dat Deetje speelde en geen erg in ze had. Daardoor kon Deetje nu en dan een paar woorden verstaan, ook al deed hij er niet eens zijn best voor. Ze spraken over vader. Deetje hoorde zeggen: „Morgenavond . . . als het tenminste lukt . . .”

Het gesprek was zeker afgelopen, want buurvrouw zei in eens hard op:

„Morgenochtend gaat onze Ko de ‚Noord’ in, eten halen. Er móét eten komen. Ik kan het niet meer uithouden. De kinderen vragen de hele dag om eten en ik

heb niets meer. M'n man zou wel willen gaan, maar die durf ik niet te sturen. Die zouden ze vast ook gevangen nemen, nu ze haast elke man op straat zo maar pakken en wegsturen . . . !"

Deetje luisterde ingespannen. Eten halen? In de ,Noord' ? — Daar moest hij meer van weten.

„Is in de ,Noord' *wel* eten, buurvrouw?"

Buurvrouw lachte eens en zei toen:

„O, Deetje, als je dat eens zag! In de ,Noord' ligt het eten hoog opgestapeld. Hele bergen erwten en bonen liggen daar te wachten voor de hongerige mensen hier. Alleen — ze komen je niets thuis brengen. Je moet alles zelf gaan halen!"

Deetje keek eens naar moeder. Hij vertrouwde het verhaal van buurvrouw maar half. Die hield hem vast voor de mal. Moeder lachte een beetje en zei:

„Laat je maar niets wijs maken, jonkie. Buurvrouw houdt je voor het lapje!"

Toch meende buurvrouw er wel wat van, want ze antwoordde:

„En toch kun je er nog aardig wat vandaan halen. De oudste dochter van Jansen om de hoek is thuis gekomen met een grote zak aardappels en wel tien pond bonen. Nou, als onze Ko daar mee aan komt, zal ik blij zijn!"

Ja, dat voelde Deetje ook wel. Moeder zou ook *erg* blij zijn, als hij met een zak aardappelen en bonen thuis kwam. Vast nog blijer dan ze was met het hout.

„Hoe kom je daar, in de ,Noord' ?" wilde hij weten.

„O, Deetje, je gaat met de pont over en dan loop je maar achter je neus aan. Je ziet er mensen genoeg en je kunt niet verdwalen ook. Wou jij er soms ook heen om eten te halen?"

Deetje lachte maar een beetje en zei niets terug. Grote mensen konden soms zo grappig doen tegen kinderen, vond hij. Maar in zijn bol kwam een klein plannetje. Nee, hij zou er niets van zeggen, maar —

stel, dat hij morgenmiddag eens thuis zou komen uit de ‚Noord‘, met aardappelen en bonen net als de dochter van Jansen?

Toen de buurvrouw weer weg was, bleven moeder en hij samen thuis. Het werd al weer vroeg donker en dan was de dag ook om. Moeder had haast niets meer om nog een lichtje te maken. Het hele kleine beetje olie, dat er nog was, wilde ze bewaren. Er kon altijd iets gebeuren, dat je licht *moest* hebben.

Ze zaten samen nog wat aan het raam op straat te kijken, maar er was niet anders te zien dan wat motregen en een hele boel vieze rommel.

„Moekie, leest U me nog wat voor?“ vleide Deetje.

„Maar jonkie, je kunt toch zelf wel wat lezen?“

„Als U het doet, is het veel fijner!“

„Nou, geef me dan maar even de Kinderbijbel aan!“

Dat was heerlijk! Moeder kon *zo* mooi voorlezen, haast net *zo* mooi als de juf op school.

Even later luisterde hij naar het mooie verhaal van de profeet Elia, toen er honger was in het Heilige Land. Elia had ook honger en dorst en aan een weduwe vroeg hij een beetje water. Dat kon hij krijgen. Maar toen vroeg hij om een stukje brood. De weduwe was arm en de honger in het land groot — ze had geen stukje brood in huis

„Net als wij haast altijd, hè, moeder?“ lachte Deetje.

Die weduwe had alleen nog maar een klein beetje meel in huis en een heel klein beetje olie. Daar kon ze nog *één* koek van bakken, voor haar en haar zoon. Als die koek op was, moesten ze samen sterven. Nee, ze kon de profeet niets te eten geven en was erg verdrietig.

Maar Elia was niet verdrietig. *Hij* wist, dat God in de hemel zorgen zou, voor hem *en* voor die arme vrouw en haar jongen. Hij vroeg haar, of ze toch maar een koek wilde bakken. Eerst een voor *hem*, dan een voor haar *zelf* en dan nog een voor haar *jongen*. Dat kon ze rustig

doen, zei Elia. De Here God had het hem gezegd. Er zou nooit een eind komen aan het beetje meel en het beetje olie. God zou zorgen, dat het niet op raakte.

En zo gebeurde het ook. De vrouw bakte koeken, voor Elia, voor zichzelf en voor haar jongen en de olie in de fles minderde niet en het meel in de pot raakte ook niet op

Deetje zuchtte.

„Lekker hè, moeder. Al die koeken!”

„Maar kereltje, jij hebt toch vanmiddag nog een paar lekkere boterhammen gehad!”

„Ja moeder Zou er aan dat brood ook nooit een einde komen, als we er de Here God om vroegen? Dat zou fijn zijn!”

„Deetje, we bidden elke avond, of God ons wil helpen. Ik denk, dat God ons heus niet zal laten verhongeren, net zo min als die vrouw.

Toen was er ook hongersnood in het land Heeft God al niet gezorgd, dat er hier brood in huis kwam. En ik had juist niets meer voor je te eten”

Juist niets meer voor hem te eten? Daar had moeder niets van gezegd.

„Dat wilde ik ook niet zeggen. Ik hoopte zo erg, dat er uitkomst zou komen en je ziet, dat de Here uitkomst gegeven heeft. Er *kwam* brood”

Ze zaten nog even samen, moeder en Deetje. Buiten was het haast donker geworden. Straatlantaarns gingen niet aan. Die had Deetje nog nooit zien branden. Binnen werd het licht niet opgestoken. De vijand maakte alles zo moeilijk.

Moeder huiverde, van kou, ook een beetje van verdriet en angst. Koud, ja, koud had Deetje het ook. Maar bang was hij helemaal niet. Moeder was immers zo dicht bij hem. Hij kroop heel dicht tegen haar aan.

„Wij samen, hè moekie?”

Moeder streek hem over zijn krullen en zei ook zacht:

„Ja jonkie, wij samen Maar vader moest er ook bij kunnen zijn. Dan zou moeder het veel gemakkelijker hebben.”

Buiten was het nacht geworden, een donkere nacht, waar geen straaltje licht in scheen.

„Kom Deetje, we gaan maar naar bed. Ik zal even het pitje aansteken en een boterham snijden. Dat heb ik je beloofd. Die mag je dan in bed bij me opeten!”

Deetje vond deze avond haast een feest. Eerst dat prachtige verhaal, nu nog een boterham mee naar bed. Dat was wat!

„Eet U er zelf ook nog een, moeder?”

„Nee baas, ik heb geen trek meer!”

Als het niet zo donker was geweest, zou Deetje aan moeder gezien hebben, dat ze jekte. Moeder had zelfs nog heel *erge* trek in een boterham. Maar ze spaarde hem voor haar jongen. Daar leed ze zelf graag honger voor.

3

Aardappels

„Deetje, wat ga je doen vanmorgen?”

Moeder keek hem eens onderzoekend aan. Ze wilde het graag weten. Hij stond zo'n beetje aarzelend voor haar met het zakje over zijn arm.

„Ik ga maar weer eens kijken, of ik wat op kan scharrelen!”

Dat klonk wel vreselijk groot, maar moeder was er niet helemaal gerust op. Ze wilde veel liever, dat haar jongen dicht in de buurt bleef, dat hij ging spelen met de andere kinderen uit de straat. En toch — ze kon zijn hulp zo goed gebruiken. Doordat hij gister zo flink houtjes had gezocht, had ze vanmorgen het kleine noodkachelkje kunnen aanmaken. Ze had water kunnen ko-

ken om wat thee te zetten. Het was wel geen echte thee en er zat wel geen suiker in, maar het was in ieder geval iets warm. En in huis was het zo koud. Met opzet waren moeder en Deetje al heel lang blijven liggen. In bed was het ten minste warm. Maar ze konden toch niet de hele dag in bed blijven liggen. Nee, door de houtjes was het vlak bij het kachelkje lekker warm geweest.

„Ik vind het goed, dat je gaat, maar je moet me beloven, dat je niet zo laat thuis komt als gister. Toen was ik zo bang. Beloof je me dat echt, jonkie, moeders grote hulp?”

„U zult eens zien, waar ik mee thuis kom, moeder!”

Moeder lette even niet zo heel goed op Deetjes antwoord. Anders zou ze wel gemerkt hebben, dat hij geen *echt* antwoord gaf. Hij wilde ook liever geen antwoord geven, want Deetje had nog eens heel goed nagedacht over het plannetje, dat gister bij het gesprek van buurvrouw in hem was opgekomen. Toen was er gesproken over de ‚Noord‘. Daar was eten, dat stond vast. Wel niet zo raar, als buurvrouw het gezegd had, maar Ko ging toch ook maar. Er *was* dus wat te halen. Dan kon hij het toch *ook* halen!

Zeker, hij had vanmorgen weer twee sneetjes van dat lekkere brood gekregen, al had hij er wel zes gelust, maar nu was het op, helemaal op. Er moest nieuw eten komen

Door het verhaal van de profeet Elia was hij wel een heleboel rustiger geworden. De Here kon nog altijd wonderen doen. De Here kon alles. *Hij* kon ook best Deetje *zo* helpen, dat hij in de ‚Noord‘ wat bij elkaar kreeg.

Alleen — hoe moest hij daar komen? Buurvrouw had gesproken over de pont, waar je mee over moest. Hij had niet aan moeder willen vragen, hoe je bij de pont kwam. Dan zou moeder het misschien niet goed gevonden hebben en bovendien — hij wilde moeder toch

verrassen, net als gister. Gister was er het hout. Vandaag zouden er aardappels zijn, of iets anders, iets, dat even goed was

Gelukkig, daar liep een grote jongen, Hans! Die zou het vast weten. Hem zou hij de weg vragen. Maar ook niet meer dan de *weg!* Anders zou Hans hem net *voor* kunnen zijn en al het eten uit de ‚Noord‘ voor zijn neus weg kunnen halen.

„Hans, luister eens, hoe kom je aan de pont?“

„Hoe je naar de pont moet lopen? Wat moet jij bij de pont doen, Dikke Dee? Dat is een reuze eind weg!“

„O, alleen maar een boodschap!“

„Dacht je, dat ik je geloof? Nee hoor! Je gaat natuurlijk bij de pont staan om eten te bedelen Nou, ik ga met je mee. Ik heb niets anders te doen en het kan best zijn, dat we wat krijgen Ben je daar nog nooit geweest?“

Natuurlijk was Deetje daar nog nooit geweest. Hij vond het erg jammer, dat Hans er van wist. Ja, maar aan de andere kant, als Hans er veel van wist, kon hij hem helpen ook. Dat was weer prettig. Ook kon hij gemakkelijk met de pont over varen, als hij er eenmaal was.

Toen ze samen voortstapten vroeg Deetje een heleboel en vertelde Hans nog meer. Hij moest erg lachen, toen hij hoorde, dat Deetje naar de ‚Noord‘ wilde.

„Och joh, daar kom je immers nooit in je eentje. Dat is wel drie dagen lopen!“

Drie dagen lopen? Dat kon Deetje niet geloven. Maar Hans vertelde het hem heel precies. De meesten gingen op de fiets weg. Dan was het maar één dag. En bleven ze 's nachts slapen bij een boer. De tweede dag reden ze overal rond om wat eten te kopen, aardappels of bonen of tarwe, 's nachts weer slapen bij een boer en de derde dag op de fiets naar huis terug.

„En die moet je dan juist hebben, zie je. Als de vrouwen een heleboel meebrengen, kunnen ze best wat

missen. De mannen niet. Die zijn veel gieriger. Maar gelukkig gaan er haast geen mannen. Die durven niet, want als de vijanden ze snappen, nemen ze hen gevangen, net als ze met jouw vader deden!”

Tjonge, dat was een tegenvaller voor Deetje. Hans zou het heus wel weten. Die was al twaalf.

„Moet je dan om eten *vragen?*” zei hij, na even nadenken.

„Natuurlijk! Uit zich zelf geven ze niets. Je moet een heel armoedig gezicht zetten. Kijk maar, zo!”

En Hans bleef op straat stil staan. Hij hield zijn hand tegen zijn buik, trok een heel raar gezicht en zei toen zachtjes:

„Hebt U niet wat te eten voor me? Ik heb zo'n honger!”

Deetje moest lachen.

„En geven ze allemaal wat?” wilde hij weten.

„Welnee, malle Dee. Haast nooit. Een heel enkele geeft wel eens een stuk brood weg. Maar als je een paar uur staat, krijg je best je buik vol. En daar gaat het toch maar om!”

En Hans gaf een harde schop tegen een steen, die hem voor de voeten lag. Hij floot een deuntje. Ja, hij zou wel zorgen, dat hij wat kreeg.

Deetje vond het lang niet meer zo gemakkelijk als vanmorgen thuis. Je armer houden dan je al was Dat was vast niet goed. Maar toch! — Als hij zo zijn zakje vol zou kunnen krijgen, al was het maar *half* vol Dan zou er voor hem en moeder misschien voor twee dagen eten in zijn.

Ze kwamen aan het station, het heel grote station. Deetje was hier wel meer geweest met vader en moeder. Toen was het er vol mensen en reden er overal trams. Nu was het juist erg stil. Op dat heel grote plein liepen maar een paar mensen, er was geen tram te zien en er reed geen enkele trein. Oorlog!

„Nu zijn we er gauw, hoor!” zei Hans, „alleen nog onder het viaduct door!”

Onder het viaduct was het erg naar. Het was er donker en vies. Maar gelukkig waren ze er gauw onder door en daar zag Deetje een groot water.

„Gauw joh!” riep Hans, „er komt juist een pont aan. Laten we zorgen, dat we er bij zijn!”

Deetje begon al te hollen, maar Hans riep hem lachend terug. Hij had maar een grapje gemaakt. Er kwam geen pont aan, want er voeren geen ponten. Wist Deetje *dat* ook al niet? Alle ponten lagen achter elkaar, als een soort brug. Daar gingen nog wel wat wagens over, maar veel meer fietsers en voetgangers. Vooral veel vrouwen. Vrouwen met handkarren, met kinderwagens, met zelfgemaakte karretjes, met oude fietsen.

Er stonden veel kinderen. Kleine en grote, met gezichten, zo mager. En Deetje hoorde ze zeggen tegen ieder, die voorbij kwam:

„Zo'n honger!”

Hij bleef eerst wat kijken, ook naar Hans. Die kon het goed, hoor. Dat zag hij zo. Ze waren er nog maar heel kort, toen Hans al een dikke snee brood van een vrouw kreeg. Ze had een grote zak op het zadel van haar fiets liggen. Hans kwam direct naar Deetje toe en gaf hem de helft.

„Hier joh, opeten!” zei hij.

Dat was erg aardig. Maar Deetje *at* hem niet op. Nee, de halve boterham ging alvast netjes in het zakje. Misschien kwam er nog wel veel meer bij. Bewaren, voor thuis!

Al heel gauw probeerde hij het zelf. Het ging nu gemakkelijk genoeg. Maar — de mensen liepen allemaal voorbij. Er waren zelfs wel mensen, die lelijke woorden tegen de kinderen riepen, ook tegen Deetje.

En Deetje week een beetje achteruit. Moeder zei nooit lelijke woorden tegen hem en de kinderen op

straat ook haast nooit. Hij was altijd erg vriendelijk en de kinderen maakten met hem ook nooit de ruzies, die ze zo vaak onder elkaar hadden.

Daar was Hans al weer, nu met een heel *stuk* brood.

„Wat heb jij al?” wilde hij van Deetje weten.

Deetje maakte een gebaar met zijn handen. Dat betekende: ik heb nog niets.

Hans wilde kwaad worden en keek Deetje met boze ogen aan.

„Maar ik kan het niet helpen. De mensen lopen me allemaal voorbij!”

„Je moet het ook anders doen. Wacht maar, ik blijf wel bij je staan. Dan kun je het van mij leren!”

Gelukkig, Hans' boosheid zakte al weer.

Hij bleef bij Deetje staan en trok zijn armoedigste gezicht. Met zijn zwakste stem zei hij, dat hij zo'n honger had. Maar het hielp niets. Een enkele maal keek eens iemand naar die jongen, die er zo slecht uitzag, maar niemand gaf iets. Het duurde Hans te lang en hij zei:

„Ik ga weer naar m'n oude plaatsje terug. Dat was beter. Maar blijf jij maar hier, want je kunt nooit weten We zullen *toch* samen delen, hoor!”

Daar stond Deetje weer alleen. Het liefst zou hij helemaal maar weggelopen zijn, desnoods de ‚Noord' in, maar hij had nu wel begrepen, dat dit ver, heel ver weg was. De mensen, die terug kwamen, zagen er allemaal zo moe en verdrietig uit, ook al sjouwden ze soms met zware zakken.

Kijk, daar ging weer een vrouw met twee zakken op haar fiets. Een lag over het stuur, de andere op de bagagedrager. Nou, die had wat, hoor. En Deetje keek even naar het haast lege zakje onder zijn arm. De vrouw wilde op haar fiets stappen en toen gebeurde er iets. Het ging gauw, o zo gauw. Op eens ging een touwtje los, dat om de zak voor op de fiets gebonden was en — daar rolden de aardappels over de straat. Tien, twintig nog

veel meer! O, wat een aardappels, ze rolden naar alle kanten heen.

Van alle kanten schoten de kinderen toe. Niet om te helpen, o nee. Ze graaiden bij elkaar, wat ze maar grijpen konden en holden er hard mee weg.

Deetje zag de vrouw kijken, verschrikt en bedroefd. Ze had haar handen zo vol en steeds rolden er maar meer aardappels uit de zak. Bom, daar ging zelfs de hele fiets om. Nu wist de vrouw zich helemaal geen raad meer. Maar Deetje wist *wel* raad. Hij vloog er naar toe en deed, wat hij nog nooit gedaan had. Hij gebruikte zijn vuisten en deed het *goed*. Een jongen, die zijn hele bloes vol aardappels had gestopt en die op zijn knieën op de grond rond kroop om er *nog* meer te kunnen roven, gaf hij een duw. De jongen rolde om en door de zwaarte vielen de aardappelen weer uit zijn blous. Hij kreeg van Deetje een flinke klap en vond het maar het veiligste weg te lopen om uit de buurt van die stevige knuisten te blijven. Bovendien kwam er in de verte een agent aan.

Deetje hielp, wat hij kon. Hij sjouwde maar aardappels aan. Nu keek de vrouw niet boos meer en ook niet meer verdrietig. Ze keek blij, ze pakte de aardappels aan en deed ze weer in de zak.

Toen kwam Hans er aan, Hans, die ook aardappels geroofd had, maar die nu net deed, of hij ze opgeraapt had. Ook die gingen terug in de zak. De agent stond even te kijken en liep toen weer door. Die jongens deden geen kwaad, zag hij.

„Weet u, wat u nu doen moet?“ zei Deetje „als ik die zak tegen houd, kunt u hem met het touwtje goed dicht maken.

De vrouw keek hem even aan. Ze kreeg schik in dat dappere joch, dat een kleur van opwinding had en hijgde van het harde werken.

„Heb jij zelf geen honger?“ vroeg ze.

.... en — daar rolden de aardappels over de straat

Honger? Natuurlijk had Deetje honger. Erge honger zelfs Daar hoorde hij iemand zeggen, dat het al twaalf uur was. Wat vreselijk! Daar had hij moeder zo beloofd, vlug terug te komen

„Had je maar wat bij je!” zei de vrouw. „Dan zou ik je best wat aardappels willen geven. Jij hebt me zo flink geholpen!”

En daar kwam bij alle schrik de grote vreugde in Deetjes hart. Hij *had* immers wat bij zich. In zijn bloesje zat het zakje. Er zat wel een halve boterham in, maar die kon er uit.

Wat keek hij blij, dat hij het zakje had. De vrouw lachte. Ze zei:

„Als jij er niet geweest was, hadden ze al m'n aardappels gestolen. Ik zal jou, voor je moeder, een lekker maaltje geven. Houd je zakje maar eens op!”

Daar kwamen de aardappels. Met handen vol verdwenen ze in zijn zakje, tot het bijna helemaal vol was.

„Nu zal ik het maar niet voller doen, anders kun je het niet eens meer dragen!”

O, wat zou moeder blij zijn! Wat zou moeder blij zijn. Deetje kon wel dansen van plezier. Zie je wel, het was *toch* waar! De Here God zorgde toch. Gister was er brood, vandaag waren er aardappelen

„En omdat jij het vriendje van deze dappere baas bent, krijg jij er ook wat!” zei de vrouw tegen Hans, die op het laatst ook flink geholpen had.

„Alstublieft juffrouw!”

Hij stopte de aardappels tussen zijn bloes en in zijn zakken.

De vrouw streek Deetje nog eens over zijn bol.

„Baasje, je bent nog niet eens zo erg mager, maar je hebt veel te diepe kringen onder je ogen”

Deetje lachte maar eens.

„Vroeger noemden we hem altijd ‚Dikke Deetje!’” vertelde Hans.

„Maar dat is hij lang niet meer! Nou jongens, ik dank jullie wel, hoor!”

De vrouw stapte weg met haar fiets. Rijden kon ze niet. Ze moest zelfs zwaar duwen, want de fiets was zwaar en ze kwam uit de ‚Noord’, dat verre, onbekende land, waar eten te krijgen was. De jongens keken haar even na. Toen zei Hans:

„Zeg Deetje, wat boffen wij. Ik ben blij, dat ik jou zag helpen. Nu kregen wij nog veel meer dan de kinderen, die ze wegpakten!”

„Dat vond ik juist zo erg!” zei Deetje, „die vrouw had ze *zelf* gehaald. Dan mag je ze niet stelen Maar, ik moet gauw naar huis. En jij moet mee. Ik weet de weg niet alleen!”

„Och joh, wat hindert het, dat we een beetje laat zijn!”

Hans kon gemakkelijk praten. Hans had geen moeder, die aan de deur stond uit te kijken. Deetje wist precies, wat moeder zou doen. Ze zou steeds op de klok kijken, ze zou aan alle buurtkinderen vragen, of ze Deetje ook gezien hadden. Hij wilde nu zo vlug moge-

lijk naar huis. En toch — het had nog veel erger kunnen worden. Als hij *over* de pontbrug was gegaan en mee was gaan lopen met al die mensen, die maar *één* doel hadden: het Noorden, waar voedsel te krijgen was, wat zou moeder *dan* bang zijn geweest. En toch ook — wat was er een heerlijk blij gevoel in hem, nu hij *wéér* niet met lege handen thuis kwam, maar met mooie, lekkere aardappels, die moeder zou kunnen koken op het hout, dat hij gister gesprokkeld had

„Jij krijgt nog wat van mijn aardappels, hoor!” zei hij tegen Hans. Dat was eerlijk, want Hans had ook met hem gedeeld en hij had er veel meer nu.

Samen liepen ze door de stad. Hans wist precies de weg. Gelukkig maar, want Deetje wist het helemaal niet. Maar — Hans liep altijd langs de straat.

„Als je veel langs de weg bent, kom je altijd wel wat tegen, wat je gebruiken kunt!”

Ja, dat zou wel waar zijn! Hans kon het doen. Die had geen bange moeder. Maar Deetje zou haar voor geen honderd andere moeders willen ruilen

Samen droegen ze de zak aardappels. O, wat werd die zwaar, nu het zo lang duurde. De jongens voelden, dat ze moe waren. Daardoor leek de zak dubbel zwaar. Toch maakten ze zo snel mogelijk voort, vooral Deetje. Hans had geen haast. Hij had nog vier broertjes en zusjes. Zijn vader werkte in het vreemde land en zijn moeder had het veel te druk met haar zorgen voor al die monden om op een grote jongen als Hans te passen. Als die wat mee bracht, dat opgegeten kon worden, was het al lang goed.

Daar was de straat! Nu nog vier huizen nu de hoek om en ja, hoor, daar stond moeder weer aan de deur, net als gister. Natuurlijk *heel* erg ongerust. Deetje zwaaide met zijn hand en kijk — daar kwam moeder al hard aanlopen.

Er gebeurde zelfs iets grappigs. Moeder lachte en hilde tegelijk. Moeder mopperde en knuffelde hem tegelijk.

„Jonkie dan toch! Gister was ik al zo ongerust en nu maak je het nog veel erger. Het is al half twee geweest Wat ben je toch stout!”

Deetje stout? Hij *was* stout geweest, dat voelde hij wel. Maar hij was stout geweest, omdat hij zijn moeder zo verschrikkelijk graag wilde helpen. En hij *had* haar ook geholpen. Met grote vreugde maakte hij op straat het zakje open.

„Deetje, hoe kom je daar aan?”

En Deetje vertelde. Hij zag de lichtjes in moeders ogen komen.

„Jonkie, nu is het goed! Moeder zal proberen te vergeten, hoe bang ze weer was Maar beloof me nu echt, dat je het nooit weer zult doen nooit, nooit weer, ook al ben ik nog zo blij, nu ik weet, waarvoor je weg was gegaan!”

Deetje zei niets. Hij keek moeder aan en moeder kon in zijn ogen een heleboel lezen. Ze zag, dat hij niet weg zou lopen. Hij was het ook niet van plan geweest. Hij had alleen maar naar de ‚Noord’ willen gaan, omdat daar aardappelen en bonen te krijgen waren.

Hans ging nog even mee naar binnen, om zijn deel van de aardappels te krijgen en zijn deel van het brood te geven. Hij vertelde aan moeder, hoe alles precies was gegaan.

„Jonkie, jonkie, als je Hans toch eens niet tegen was gekomen Dan was je met de pont naar de overkant gegaan en wie weet, waar je terecht gekomen was. Je bent erg lief geweest, maar ook erg dom”

Dat zag Deetje nu zelf ook wel in.

Toen ging Hans weg en nu waren Deetje en moeder samen.

„Zou het een heleboel zijn, moeder?” vroeg Deetje.

Hij hoopte maar, dat moeder zou zeggen, dat het *heel* veel was.

Moeder keek eens in het zakje, schudde het toen leeg op het aanrecht in de keuken.

„Of het veel is, Deetje. Wel zo veel, dat jij en ik er twee of drie keer van kunnen eten!” zei ze blij. Toen nam ze Deetjes bol tussen haar zachte handen en weer kwamen er tranen in haar ogen.

„Deetje, ik ben er zo *erg* blij mee. Dat brood is al weer op, de groenteman had helemaal niets Ik zou vanavond niet eens wat voor je te eten hebben gehad Kind, de Here God weet precies, wat we nodig hebben”

4

Even allemaal samen

De schemering kwam vroeg, maar Deetje had er geen erg in. Het begon buiten te regenen, maar Deetje had er geen hinder van. De wind stak op en joeg grauwe wolken langs de lucht, maar Deetje zag het niet.

Hij had zijn stoel vlak bij het noodkacheltje getrokken en zat met opgetrokken knieën te kijken naar het rode buikje van dat heel kleine kacheltje. Leuk gezicht was het, als moeder nu en dan de pan van het vuurtje af tilde om nieuwe houtjes op te gooien. Dan zag hij die knappende takjes, al die kleine, dansende vlammetjes. Dan was de hele zoldering een ogenblikje rossig verlicht. Dan zag hij een ogenblik niet eens, dat op de schoorsteen het pitje brandde, en dat was al een feest op zich zelf. Nu moeder aardappels kookte, moest ze iets kunnen zien en daarom had ze het mosterdpotje met een beetje olie gevuld en er een nieuw pitje in gestoken. Ja, vroeger zouden ze om zo'n verlichting gelachen hebben. Vroeger draaide je maar aan een knopje en was

de kamer op het zelfde ogenblik vol gouden licht
Vroeger — en toch was dat pas een jaar geleden.

Nu was moeder al blij, dat ze zo'n klein pitje had, dat het niet *helemaal* donker in de kamer was bij een zo groot feest als het koken van aardappels. Met olie moest ze zuinig zijn, heel zuinig.

„Een van ons beiden zou ziek kunnen worden, jonkie!” zei ze, als Deetje vroeg, of er niet voor één keer een lichtje mocht branden, „en voor zo'n noodgeval wil ik juist een klein beetje olie overhouden Ja, als vader thuis was, dan zou alles wel anders zijn vader zou er misschien wel raad op weten!”

Maar vader was er *niet* en kon er dus ook geen raad op weten

En terwijl hij daar zo stil zat te kijken in het flakkerende gele vlammetje en te luisteren naar het snorren van het hout in het noodkacheltje, terwijl de pan met aardappels zo gezellig op het vuur pruttelde en moeder steeds een paar takjes opgooide, kwam er in Deetje in eens zo'n verschrikkelijk groot verlangen naar vader. Vader, die in die vreselijke gevangenis zat en niets gedaan had. Moeder was zo verschrikkelijk bang, dat ze vader zouden doodschieten, of eigenlijk — er was iets, waar moeder nog banger voor was — soms deden de vijanden in de gevangenis iemand pijn, heel erg, met opzet. Een enkele keer zuchtte moeder wel eens: „Als ze vader maar niet martelen!” Als Deetje dan verder vroeg, wilde moeder niets zeggen.

Hij keek naar moeder, die nu stil aan de andere kant van het kacheltje zat. Moeder was ook niet vrolijk. Dat kon hij in het halfdonker wel zien. Om haar mond lag een trek, of ze pijn had.

Net wilde Deetje opstaan om naar moeder toe te gaan, toen ze naar hem keek. Kijk, ze glimlachte al weer.

„Jongen, als ik jou niet had Hoe moest ik er dan komen? De ene dag zorg je voor hout, de andere dag

voor aardappels. Je zorgt bijna net zo goed voor ons als vader!”

Deetje wilde terug lachen, maar het lukte niet goed. Eigenlijk kwamen er een paar tranen, lastige tranen. Moeder *mocht* ze niet zien, maar ze zag ze toch. Toen deed moeder, of hij nog heel klein was: ze nam hem op haar schoot. En Deetje, die al zo groot was, dat hij heel alleen hout ging rapen en heel alleen bij de pont aardappelen halen, vond dat erg fijn. Hij vlijde zich dicht tegen moeder aan en voelde zich nu blij en verdrietig tegelijk

Daar schrokken ze beiden op! Was daar iemand? Morrelde er iemand aan de buitendeur? Moeder wist niet, hoe gauw ze Deetje op de grond moest zetten. Haastig blies ze het pitje uit en liep, zo vlug als dat nu in het donker ging, naar de deur. Het ging zo snel, dat Deetje een ogenblik niet wist, hoe hij het had.

Daar stond hij zo maar in het donker. Van buiten kwam haast geen licht meer.

Toen — hoorde hij goed? Die stem — dat kon niet anders — was vaders stem.

De deur ging weer open en dat *moest* vader zijn, dat kon niet missen. Een gezicht kon Deetje niet zien, hij zag een donkere vlek staan en toen de stem zei

„En waar is nou die fijne knul van me?” sprong hij naar vader toe, greep hem maar ergens beet en — begon te huilen.

Vader tilde hem op, maar zette hem gauw weer neer.

„Wat is dat nou, domme Deetje!” bromde hij, „nou komt je vader thuis en je doet al even raar als moeder. Die doet ook niets dan huilen Als ik dat geweten had, was ik niet naar jullie toe gekomen, hoor!”

Moeder had intussen de overgordijnen dicht gedaan, heel secuur. De kamer was helemaal donker. Ook uit het noodkachtje kwam geen licht meer, want in de

drukte was moeder het even vergeten en het was net van plan uit te gaan. Op de tast pakte moeder wat nieuw hout en toen wilde het kacheltje graag weer branden. Maar moeder deed nog meer. Voorzichtig pakte ze een brandend takje en stak daar het pitje mee aan. Nu was er weer licht in de kamer en nu kon Deetje vader zien. Wat was vader mager geworden in de gevangenis! Deetje *dacht* het en moeder *zei* het:

„Wat zie je er slecht uit!”

Vader lachte, net als vroeger, jong en vrolijk.

„Dat zal wel uitkomen! Je krijgt daar ook haast niet te eten. Twee sneetjes brood in de hele dag en een heel klein beetje middageten Ik kon Deetje ten minste niet houden Maar vertel me eerst, hoe jullie het maken. Ik kan hier niet blijven. Als ik niet heel gauw hier weer vandaan ben, is dat misschien nog gevaarlijk voor jullie”

O, wat was dat een teleurstelling. Nu was vader nog maar een paar minuten in huis en daar sprak hij al weer over weggaan.

„Dat meent U toch niet, vader?” vroeg hij, een beetje aarzelend.

„Lieve eigen kerel van me, kom eens dicht bij me zitten. Dan zal ik je wat vertellen. Als je dat weet, zul je begrijpen, dat vader hier niet *kan* blijven en dan zul je zeggen: Vader, ga maar zo gauw mogelijk weg!”

Dat hoefde vader geen twee keer te zeggen. Het volgende ogenblik zat Deetje op vaders knie, met zijn wang tegen vaders wang. Al had vader een erge stoppelkin, dat kon hem niets schelen. Hij pakte vaders hand en luisterde.

„Deetje weet je nog wel, dat de vijanden me toen op die avond kwamen weghalen? Natuurlijk! Ik zal nooit vergeten, wat jij toen deed, m'n dappere jongen. Jij wilde toen vader helpen en je hield de vijanden nog tegen. Toen hebben ze me in de gevangenis gestopt.

Dat weet je ook. En nu wilden ze me weg brengen, naar hun vreemde land. Daar zou ik nog meer verdriet gehad hebben dan hier in de gevangenis. En ik wilde veel liever bij jullie blijven”

Deetje knikte. Dat kon hij zich begrijpen.

„Dat wilden ze vanmiddag doen. Vanmiddag werd ik met nog een heleboel andere mensen naar de trein gebracht”

„En er rijdt geen trein meer door de staking!” viel Deetje in de rede.

„Je weet het precies, hoor,” prees vader, „maar een enkele keer laten de vijanden nog wel eens een trein lopen. Nou, ik heb kans gezien te vluchten. Het was niet gemakkelijk en ze hebben nog op me geschoten, maar ze konden me gelukkig niet meer raken. Hoe dat allemaal ging, kan ik je niet vertellen en dat hindert ook niet. Ik heb me eerst een paar uur verstopt en toen het donker begon te worden, dacht ik: Ik moet nu toch eerst maar even naar huis gaan om te kijken, hoe die Deetje van me het maakt. Of hij goed op zijn moeder past, of hij nog een beetje groeien wil, en al die dingen meer Daarom ben ik even hier.”

Samen hadden ze pret. Gelukkig, vader was nog net als vroeger: hij zat vol grapjes. Moeder was even de kamer uit geweest, hoorde nog net de laatste woorden en vertelde nu aan vader, hoe goed Deetje voor alles zorgde.

Vader knikte. Dat was fijn, wat moeder vertelde. Hij streelde Deetje over zijn bol.

„Dat dacht ik wel,” zei hij. „Deetje doet zijn best wel. Moeder, ik geloof echt, dat je niet altijd zo ongerust over hem hoeft te zijn. Zo’n flinke kerel slaat zich er wel door heen en je weet toch wel, moeder, dat de Here op hem past.”

Moeder knikte.

„Ja, ik weet het best, maar ik ben soms zó bang, dat ik het wel eens vergeet!”

„Doe dat nooit meer. In de gevangenis heb ik het wel begrepen. De mensen kunnen o zo boos zijn, maar God is goed. Dat kan je alleen maar helpen niet weer zo ongerust te zijn. En nu nog wat — ik zal proberen jullie morgen wat eten te laten bezorgen. Heeft de buurvrouw het daar niet over gehad?”

Daar begreep Deetje plotseling het gesprek van moeder met buurvrouw gister. Moeder had gewéten, dat vader misschien thuis zou komen vandaag. Daardoor was ze vandaag nog banger geweest dan anders. Daarom waren de gordijnen opengebleven, toen het pitje brandde en had ze dat uitgeblazen, zodra er aan de deur gerammeld werd. Vader mocht door niemand gezien worden. Dat was gevaarlijk. Nu begreep hij alles.

„Vader,” zei hij nadenkend, „U gaat weer weg, omdat ze u hier misschien komen zoeken Dat snap ik best Maar ik beloof u, dat ik er met niemand over zal spreken, helemaal met niemand!”

„Dat wilde ik je juist vragen!” antwoordde vader, „en om het niet te vergeten, moet je het de Here maar elke dag vragen, of Hij je altijd helpen wil er steeds weer aan te denken. Niemand mag weten, dat vader thuis is geweest!”

Deetje knikte. Dat zou hij zeker niet vergeten, te bidden om dat grote geheim goed te kunnen bewaren.

Moeder had niet zo veel gezegd. Ze zat maar met glanzend blijе ogen naar vader te kijken.

„Toch moet je eerst wat eten, vader!” zei ze nu, „je hebt nog veel meer honger dan wij. Je hebt de hele dag niets te eten gehad en wij hebben hier vandaag zo'n overvloed! Ik zei straks tegen Deetje, dat hij voor twee of drie dagen aardappels had gekregen voor ons tweetjes, maar ik denk, dat hij het wel goed zal vinden, als het een dag minder is en dan voor ons drietjes.”

Deetje straalde. Dat was nog het mooiste van alles.

Hij zag flauwtjes een zwarte schim langs het raam schuiven.

Nu had hij aardappels gehaald voor *vader*. Als hij *dat* van te voren geweten had

Moeder had voor vader een bord aardappels opgeschept en begon te eten, haastig en veel.

„Eigenlijk vind ik het helemaal niet zo goed, dat ik jullie aardappels zit op te eten, maar ik heb zo'n verschrikkelijke honger! Ik zal jullie nu wel aan eten kunnen helpen Juist omdat ik hoopte, dat de ontvluchting vandaag lukken zou, heb ik vanmorgen mijn brood weggegeven aan een van de andere mannen in de gevangenis. We zaten met zes mannen in een hok, waar voor twee maar nauwelijks plaats was”

Toen vader klaar was met eten, stond hij haastig op.

„Lieve schatten, ik ga nu weg. Ik durf niet langer hier te blijven. Moeder, jij weet van alles af. Deetje, denk er vooral om, praat hier nooit met iemand over. Ik zal zorgen, dat jullie een beetje eten krijgen. Wees maar

heel erg dankbaar, dat ik vrij ben. Met Gods hulp zal ik er wel voor zorgen, dat ze me niet weer kunnen pakken!"

Vader kuste Deetje en Deetje sloeg zijn arm heel stijf om vaders hals.

„Komt U nog eens naar ons kijken?" bedelde hij.

„Kerel, dat beloof ik je. Je moet weten, ik ben niet eens zo ver uit de buurt, al ben ik ook niet thuis!"

Nog één kus en weg was vader. Moeder liet hem uit en Deetje kroop vlug achter het gordijn. Hij zag flauwtjes een zwarte schim langs het raam schuiven en wist nu zeker, dat vader weg was.

Moeder kwam weer binnen.

„Zo manneke, nu gaan wij ook eten!"

Moeders ogen straalden en haar lip trilde. Grappig, dat zo iets kon.

„Moeder," vroeg Deetje aarzelend, „zien we vader echt weer terug?"

„Ja, Dee, dat geloof ik zeker. Vader zal heel voorzichtig moeten zijn en wij ook. Jonkie, denk er vooral om, dat je je nooit verspreekt. God zal voor vader net zo goed zorgen, als Hij het voor ons doet Over een poosje zullen de vijanden wel verjaagd worden, uit de stad en uit het hele land. Tot zo lang moeten we erg oppassen. En dan — dan zal alles weer goed worden. Dan komt vader weer thuis. Dan komt er weer blijheid Zullen we er nu al samen voor bidden?"

„Ja moeder!" zei Deetje zacht.

5 Als de nood het hoogst is

„Deetje, beloof je me, dat je vandaag niet weg gaat?"

Deetje keek moeder eens aan. Waarom vroeg moeder dat zo? Er was toch niets bijzonders? Hij zou moeten

proberen nog wat houtjes te vinden, dat was alles. Het kachtje moest branden. En het werd erg moeilijk om hout te vinden. Bomen stonden in de hele buurt niet meer. Verleden week, toen het hard gewaaid had, was hij naar het park gegaan. Daar kon hij wel niet in, want de parken waren in de hele stad dicht. Maar er vielen ook wel takken en takjes over het hek heen op straat en als je daar vlug bij was, had je ze.

Deetje was een boel veranderd. Hij was nog veel magerder geworden. Zijn ogen lagen diep in zijn hoofd en toch waren zijn wangen soms opgezet. De dokter zei, dat het van ondervoeding kwam. Dat zou wel waar zijn. Als je ook de hele dag maar honger had en niets te eten kreeg

Ook was hij niet meer het aardige baasje van een jaar geleden. Als je vechten moet voor een stukje hout, als je halve dagen door de stad sjouwt en bij de huizen van de rijke mensen aanbelt om een stukje eten, dan word je wel anders. Ja, zover was het gekomen. Vader had nu en dan wel een beetje eten gestuurd, vader kwam zelf nu en dan wel een ogenblikje thuis kijken, maar vader was zelf al net zo mager en hij had nergens rust. Want de vijanden zochten hem nog steeds. Al twee keer waren ze thuis geweest om te zoeken. Alles hadden ze overhoop gehaald en ze hadden gevloekt, omdat vader er niet was.

Honger en eten, aan iets anders dacht Deetje eigenlijk niet. De jongens uit de straat waren er mee begonnen, met het vragen bij de rijke mensen. Moeder had eerst helemaal niet gewild, dat hij er aan mee deed. Maar moeder had soms zelf zo'n honger, dat ze niet eens staan kon en maar in bed ging liggen. Toen was Deetje meegegaan met de jongens zonder te vragen, of hij mocht. Hij was thuis gekomen met vier stukken brood, een groot stuk zelfs. Moeder en hij hadden beiden genoeg kunnen eten. Dat was in weken niet gebeurd. De

volgende dag was Deetje al vroeg op stap gegaan en moeder had niets meer gevraagd en ook niet gezegd, dat het niet mocht. Moeder wist zelf geen raad meer. Zij had niets meer en haar jongen wist nog aan iets te komen.

Maar *een* keer had ze nog iets gevraagd.

„Deetje, vertel me eens. Je bent zo veel weg tegenwoordig en je komt zo vaak met wat eten thuis. Jullie stélen het toch niet, jongen?”

„Stelen, moeder? Nooit, hoor. Ik ga nooit met andere jongens, maar altijd alleen en stelen — nee, dat zal ik nooit doen. Geloof U dat maar!”

Moeder had hem geknuffeld en was weer gaan huilen.

„Jongen, als de Here geen uitkomst geeft, weet ik het niet meer. Die honger, die honger. En ze praten maar steeds, dat er gauw een eind aan komt en het *gebeurt* maar niet. Ik kan het niet langer meer volhouden!”

Deetje had het wél volgehouden. Hij trok er op uit. Soms had hij geluk en kwam hij met wat eten thuis. Soms kreeg hij wel wat, maar dan moest hij het bij de rijke mensen in huis opeten. Dat was naar, want dan kreeg moeder niets. En soms liep hij de hele dag voor niets, van huis tot huis, met een maag, die knorde van de honger. Maar thuis klagen deed hij niet. Daar maakte hij moeders verdriet alleen nog maar groter mee.

Maar waarom zei moeder dat nu, dat hij vandaag niet weg moest gaan? Hij stond nog op antwoord te wachten, toen hij ineens zwaar gebrom hoorde. Vliegmachines. Dat was ook heel gewoon. Die kwamen elke dag over, heel hoog en gingen dan bommen gooien op het land van de vijand. Tommy's noemden de mensen ze Maar dit keer was het gebrom heel zwaar. Het dreunde in de lucht en ineens begon hij te begrijpen. Dit waren ook Tommy's en die gooiden hier ook wat uit.

Geen bommen. Nee, dat kun je denken. Voedsel gooiden ze uit, grote kisten met voedsel, voor de hongerende mensen in de stad

Zo vlug hij kon, rende hij naar buiten. Ja, hoor, daar waren ze. O, wat een grote vliegtuigen waren dat en wat vlogen ze laag. Alles kon hij er aan zien.

Hij zag, dat er op de vleugel een ster stond geschilderd. Ja, dat waren geen vijanden, dat waren vrienden.

Alle mensen holden naar het plein. Daar waren ze beter te zien. Deetje begon mee te lopen en op het plein was het heel druk. Och, och, wat een vliegmachines. Er kwam geen eind aan. Dreunend kwam de ene na de ander overvliegen. De mensen wuifden. Deetje wuifde mee en — ja, hij zag het duidelijk, uit de vliegmachines werd ook met de hand gewuifd.

Er was zelfs een vrouw, die met een grote vlag begon te zwaaien

Deetje was vergeten, dat hij honger had. Hij was vergeten, wat moeder hem gevraagd had, hij stond maar te kijken en hij kreeg er maar niet genoeg van. Al die grote vogels gooiden voedsel uit, wist hij. Niet hier, maar op het vliegveld ver buiten de stad Weer kwam er een aan, heel laag. En plotseling gooiden ze daar boven nog een pak naar beneden, vlak boven het plein. Dat hadden ze zeker vergeten. De mensen vlogen op zij en gelukkig werd er niemand geraakt. Met een zware smak kwam het pak op straat terecht en door de val barstte het open. Allemaal kleine pakjes sprongen er uit en Deetje kon het niet helpen, dat er vlak voor zijn voeten ook zo'n mooi pakje terecht kwam. Hij hoefde het alleen maar op te rapen. Wel waren er meteen mensen en ook kinderen, die probeerden het uit zijn handen te rukken, maar hij hield het goed vast. Toen het leek, of hij het toch zou moeten afgeven, liet hij zich op de grond vallen, boven op het kostbare pakje. Er kraakte wel wat in, maar wat hinderde dat!

Nog rukten en sjorden een paar jongens aan hem.

Nog rukten en sjorden een paar jongens aan hem, maar het gaf ze niets.

Een agent joeg ze weg en zei tegen Deetje, dat hij op moest staan. Daar stond Deetje, in een hele kring van mensen en keek met grote, boze ogen naar de agent.

Zou die zijn pakje nu nog afnemen, het pakje, waar hij zo voor had moeten vechten?

„Ja, alles moet ingeleverd worden!” zei de agent.

„Maar agent, daar hebben ze niets meer aan. Het is helemaal stuk!”

De agent keek om. Achter hem stond een oud vrouwtje, heel arm en heel mager.

„Welja man, laat dat kind het maar houden. Kijk eens wat een hongerlap!”

Deetje had al lang gezien, wie het waren. Het waren opoe Tates en buurvrouw, die wel eens meer bij moeder kwam.

De agent dacht even na. Toen kwam er een glimlach op zijn gezicht.

„Vooruit, kleine rover!” zei hij, „ga maar gauw naar je moeder!”

Deetje vloog weg, met zijn grote schat. Hij hoorde niet eens, dat er kinderen mee renden, die vroegen, of ze ook een stukje kregen.

Moeder stond aan de deur. Ze zag hem aankomen, met een scheur in zijn kiel, met modder aan zijn broek, maar met de grote blijdschap in zijn ogen.

Even later zaten ze samen aan de tafel het pakje open te maken. Er zaten heerlijke biskwies in, zo lekker als Deetje nog nooit gegeten had. Wel waren ze allemaal gebroken, maar wat gaf dat? Ze smaakten er niet minder om.

Opoe Tates kwam voorbij. Ze liep heel langzaam en gebogen. Deetje had geen tijd alles aan moeder te vertellen, maar hij liep het oudje achterna en kwam met haar binnen. Ook *zij* moest een paar biskwies eten.

Met glinsterende ogen muisde Deetje heel kleine hapjes van zijn biskwie af en luisterde meteen zo'n beetje naar het gesprek van moeder en opoe Tates.

„Kind,” zei het oudje, „de mensen hadden ons bijna verlaten, maar de Here God toch nog niet. Wat een zegen! Wat een zegen!”

„Nu geloof ik ook, dat het gauw afgelopen is!” zei moeder, „als de vijanden dit moeten toelaten . . .”

„Ik wist het al langer, hoor!” glimlachte opoe Tates. „Toen we dat wittebrood kregen van het Rode Kruis, toen wist ik het al . . .”

Deetje begreep niet alles, maar hij wist nog wel alles van dat wittebrood af. Een paar maal hadden ze het gehad. Heerlijk! Maar die eerste keer was toch wel het fijnste geweest, echt wittebrood met boter, een geschenk van een ver land, dat Zweden heette.

's Avonds stond vader plotseling voor hun neus.

„Ik ga niet meer weg!” zei hij, „de oorlog is afgelopen. Het kan nog een paar dagen duren, maar zoeken

doen ze mef nu toch niet meer Hebben jullie de vliegmachines gezien? Wat was dat een mooi gezicht! Ik heb gewoon staan huilen van blijdschap!"

Gezien? Deetje had veel meer dan alleen maar gezien. Hij fluisterde even met moeder. Die knikte glimlachend van ,ja' en daar zat vader ook al met een paar stukken biskwie.

„Voedsel uit de hemel!" zei vader nadenkend. „Wie zou dat gedacht hebben?"

„Wie zou het geloofd hebben?" antwoordde moeder.

„Blijft U echt weer thuis, vader?" vroeg Deetje.

„Ja, kerel, ik denk, dat ik het maar waag!"

Maar moeder vond het niet goed.

„Vader, doe dat alsjeblijft niet Je hebt je nu zo lang schuil gehouden. Je zegt zelf, dat het nog maar om een paar dagen gaat. Ik heb veel liever, dat je het niet waagt. Als je hier blijft, maak je me alleen maar bang!"

Vader begreep het goed van moeder en daarom ging hij weer weg. Ja, met de vijanden moest je oppassen, tot het laatste toe.

„Deetje, wordt eens wakker en ga eens gauw mee kijken!"

Deetje wreef zijn ogen uit, nog dronken van de slaap. Wat was er? Waarom riep moeder hem? Hij deed zijn ogen goed open. Wat hoorde hij daar? Liepen er op straat mensen te zingen? Was het dan geen morgen?

Hij sprong uit bed en liep naar het raam. En daar zag hij? — Vlaggen, allemaal vlaggen!

„De oorlog is afgelopen!" zei moeder, stralend van blijdschap. „De vijanden zijn verslagen Kleed je gauw aan, Dee, dan gaan we vader halen!"

Maar dat hoefde niet meer. De sleutel werd in het slot gestoken en daar stond vader al.

Nu was alles goed, nu kon er weer blijdschap komen, want de honger was voorbij en — vader was terug!